

School of Business,
Economics and Law
GÖTEBORG UNIVERSITY

Alkoholpolitikens mål och medel

– Några ekonomiska synpunkter

Johan Stennek

Mitt fokus

- Område
 - Alkohol
 - Inget om tobak och spel
- Medel
 - Skatt
 - Lite om information och tillgänglighet

- Skatt

- Trubbigt medel för att uppnå de politiska målen

- Politiskt mål
 - ”Minska medicinska och sociala skador”
- Faktum
 - Alkohol skadar även vid låga nivåer
- Möjlig tolkning
 - All minskad konsumtion av godo
 - Höj skatten maximalt
 - Enda problem: internationell samordning

- Men...

- Alkoholen har ju även positiva sidor
- Ska dessa beaktas?
- Krävs förtydligande av politiska mål

- Utgångspunkt för ekonomisk analys
 - Människors egna värderingar
 - Inklusive positiva effekter
- Tre skäl till politik
 - Externa kostnader (anhöriga; skattefinansierad vård)
 - Bristande information (risk för framtida skador)
 - Begränsad rationalitet (impulsstyrd konsumtion)
- Skatt = effektivt medel?
 - Bristande information – nej
 - Externa kostnader & begränsad rationalitet - kanske

1. Kan alkoholskatten korrigerera för externa kostnader?

- Korrigera för externa kostnader
 - Skattesats/cl = andras kostnader/cl
 - Skulle fungera utmärkt på global uppvärmning

- Alkoholens skador
 - Konsumtion varierar kraftigt mellan individer
 - Skador beror på individuell konsumtion & ”binge”
 - Skador ökar i ökande takt (?)
- Prioritet: Kapa topparna
 - Stordrickare
 - Blöta kvällar

- Hur kapa topparna?
 - Skulle krävas individanpassad skatt (per tillfälle)
 - Svårt: Information + Langning
- Motbok bättre
 - Snäva ransoner för minskad langning
 - Knappast politiskt gångbart

- Bästa skatt är "second best"
 - Positivt: Lägre toppar
 - Negativt: Även lägre konsumtion i övrigt
- Skattesats (Peter Diamond, 1973)
 - Vägt genomsnitt av skador orsakade av stor- och små-konsumenter
 - Vikter
 - gruppernas storlek
 - gruppernas priskänslighet
- Förmodligen ganska låga skatter
 - Eventuellt: Total skatt < Extern kostnad

- **Differentierad skattesats** (Griffith m.fl., 2017)
 - Alkoholskattens effektivitet förbättras avsevärt om skattesatsen differentieras baserat på alkoholhalt (t.ex. öl, vin, sprit)
 - Metod: Estimerar efterfrågan. Brittiska scanner-data.
 - Orsak: Storkonsumenter dricker starkare drycker
 - Gäller trots substitution till svagare drycker
 - Slutsats: Differentiering bör sannolikt behållas i Sverige (och införs i andra länder)

- Ytterligare idé

- Högre skattesats på dyrare drycker (inom varje kategori)

- Orsaker:

- Prisgenomslaget av skatt på konsumentpris sannolikt lägre på dyrare drycker p.g.a. lägre konkurrens
 - Konsumenter av dyrare drycker är sannolikt mindre priskänsliga

- Ytterligare idé, II
 - Högre skattesats i butik än på lokal
 - Argument
 - Skadligaste konsumtionen baserad på butiksförsäljning (?)

2. Kan skatten korrigera skador till följd av begränsad rationalitet?

- **Begränsad rationalitet** (bristande självkontroll)
 - Människor handlar inte alltid i sitt eget bästa intresse, trots att man vet
 - Impulsstyrd konsumtion
 - Beaktar inte morgondagens kostnader
 - Skador på själv >> externa kostnader (rökning)
 - Betydligt mindre ekonomisk forskning

- **En kontroversiell teori** (Becker och Murphy, 1988)
 - Teorin om rationellt beroende
 - Värdet > egna skador
 - Empiri
 - Rökning sjunker när *framtida* skatteökningar aviseras
 - Slutsats: folk beaktar
 - framtida kostnader
 - att rökning idag är beroendeframkallande
 - Skäl för politik? Nej
 - Trots beroendeframkallande + skador
 - OM individen beaktar dessa effekter till fullo

- **Impulsstyrd konsumtion** (Bernheim och Rangel, 2001)
 - Inkorporerar medicinsk och psykologisk forskning i ekonomisk modell av beslutsfattande
 - Impulsstyrt beteende \Rightarrow överkonsumtion
 - Skäl för politiskt ingripande, men beskattning ineffektivt
 - När vi är impulsstyrda bryr vi oss inte om priset
 - Andra medel?
 - Motbok?
 - Restriktioner på reklam

- **Tidsinkonsistens** (Gruber och Köszegi, 2004; m.fl.)
 - Tidsinkonsistens
 - Vi beaktar alla positiva och negativa effekter idag
 - Bryr oss mindre om morgondagen – då skadorna kommer
 - Alkoholskatten (som betalas idag) effektivt medel för att förmå oss att indirekt ta hänsyn till skador (som uppstår i morgon)
 - Höga skattesatser (tobak i USA)

- **Många kvarstående frågor**
 - Storlek på egna framtida kostnader av att dricka (Hur värdera?)
 - I vilken utsträckning tar vi inte hänsyn till dessa?
 - Tar vi hänsyn till priset på alkohol när vi agerar irrationellt?

- **Slutsatser: Skatt på alkohol**

- **Externa kostnader**

- Skatten trubbigt medel
 - Mer effektivt om skattesatsen varierar med styrka (pris, försäljningsställe)

- **Bristande självkontroll**

- Vi vet mycket mindre trots att detta sannolikt viktigare
 - Effektiviteten beror på om vi är priskänsliga när vi är "irrationella"

- **Politiska målen måste förtydligas**

3. Information

- David efterlyser mer information
 - Exempel: Varningstext på flaskor
 - Generisk information – men vi är alla olika
 - Mindre relevant för mig
 - Mindre benägen att ta den till mig
- En alternativ idé
 - Mer personlig information

- Frivilligt kundkort + app på Systemet
 - Registrering
 - Automatiskt: Systemet
 - Själv: Annan konsumtion, - bjudet
 - Personlig feedback
 - Hur mycket dricker jag
 - Risk för skador, beroende på kön, ålder
 - Ytterligare funktioner
 - Erbjuda personlig rådgivning
 - Sätta egna gränser – kanske vid nyår
 - Personlig nödbroms
 - ”Utmaningar”
 - Socialt: Dela info med vänner & Diskutera på forum

- Acceptans?

- Ska ”storebror” samla in känslig information?
- Individualistisk tidsanda

- Å andra sidan

- Vi accepterar kundkort på ICA + individuell reklam
- Kan göra detta till en del av hälsotrenden
 - Vi mäter steg, puls, sömn, kalorier in och ut
 - Låter Apple, Runkeeper och Viktklubben samla in info.
 - Vi betalar för ”livsstils-coacher” (dietister, PT, KBT-terapeuter)

- Ytterligare vinster

- Alkoholkonsumtionen blir kanske mer ”pratbar”
- Omfattande statistikproduktion för forskning

4. Tillgänglighet

- David efterlyser översyn av monopolet
 - Argument: Tillgänglighet har liten effekt på målen
 - Exempel: Lördagsöppet + liberaliserad införsel
 - Ökad konsumtion, men
 - Rattfylla, misshandel påverkas ej
 - Motexempel: Studie bekostad av Systembolaget (men blandar äpplen och päron)

- Vad skulle avreglering leda till?
 - Fler försäljningsställen
 - Ökad tillgänglighet i landsbygd (men även vägg-i-vägg)
 - Högre samhällsekonomisk kostnad för distribution
 - Lägre priser? Nej! (motverkas med högre skatt)
 - Mer reklam? Nej! (ganska lätt att kontrollera)
 - Längre öppet? Nej! (ganska lätt att kontrollera)
 - Sämre kontroll? Kanske (svårt att kontrollera)
 - Sämre sortiment? Kanske (jämför med kontinenten)

- **Min slutsats**

- Ökad geografisk tillgänglighet (i glesbygd) kan åstadkommas inom ramen för monopolet (t.ex. låta ombud hålla begränsade lager)
- Bibehållen kontroll
- Bibehållet sortiment
- Lägre distributionskostnad